

Κεφάλαιο 13

Κυβέρνηση και Οικονομία

13.1 Ο ρόλος της κυβέρνησης στην οικονομία

Στις σύγχρονες χώρες η κυβέρνηση επηρεάζει σημαντικά την οικονομία, μέσω της οικονομικής πολιτικής της που κατευθύνεται κυρίως στην μακρο-οικονομική διάσταση, ενώ οι επιχειρήσεις επηρεάζουν την μικρο-οικονομική διάσταση. Οι διακηρυγμένοι στόχοι της πολιτικής των κυβερνήσεων είναι μεν αντικείμενο ιδεολογικών διαφωνιών αλλά σε γενικές γραμμές οι κύριοι στόχοι βρίσκουν όλους σύμφωνους σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό. Οι στόχοι αυτοί είναι:

- Χαμηλή ανεργία, ώστε όσοι επιθυμούν να εργαστούν να βρίσκουν δουλειά. Βέβαια υπεισέρχονται πολλές λεπτομέρειες, με τι μισθό, τι συνθήκες, σε ποιους χώρους, αν αξιοποιούν τις δεξιότητές τους κ.α.
- Χαμηλός πληθωρισμός, ώστε να μην διαβρώνεται η αγοραστική δύναμη και η εξασφάλιση των αναγκών για ένα (οικονομικά) ικανοποιητικό επίπεδο ζωής.
- Δίκαιη κατανομή εισοδήματος (το τι σημαίνει η φράση είναι αντικείμενο διαμάχης αν και όλοι συμφωνούν στο ότι το επιδιώκουν)
- Οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Με αυτό εννοείται η διαρκώς αυξανόμενη (υλική) αξία εισοδήματος
- Ισχυρή εμπορική θέση στον υπόλοιπο κόσμο που να εξασφαλίζει ένα ικανοποιητικό επίπεδο ισοζυγίου πληρωμών με τις άλλες χώρες διότι αλλιώς διαβρώνεται η οικονομική ισχύς της χώρας.
- Ωστόσο πολλοί υποψιάζονται και την ύπαρξη ενός μη καθομολογούμενου κυβερνητικού στόχου: την επανεκλογή της

Οι ανωτέρω στόχοι πρέπει να παρατηρήσουμε ότι μπορεί να είναι ελαφρώς αντιφατικοί μεταξύ τους και να απαιτούνται συμβιβασμοί.

Ένας άλλος ρόλος της κυβέρνησης είναι η παρακολούθηση των οικονομικών στοιχείων της χώρας και η συλλογή στατιστικών με τις οποίες θα υποβοηθείται η κατανόηση των επιδράσεων των διαφόρων πολιτικών και θα προλαμβάνονται καταστάσεις με την έγκαιρη εισαγωγή νέων πολιτικών η μεταβολή των ακολουθούμενων μέχρι τότε. Τα στοιχεία αυτά κατά κύριο λόγο, αλλά όχι μόνον, συλλέγει η στατιστική αρχή της χώρας (σε εμάς η ΕΛΣΤΑΤ). Επίσης σημαντικά οικονομικά στοιχεία τηρεί και η Τράπεζα της Ελλάδος.

Τα σημαντικότερα μεγέθη που δείχνουν την οικονομική πορεία μιας χώρας είναι:

Το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν. Εκφράζει το σύνολο της παραγόμενης

αξίας από ελληνικής ιδιοκτησίας συντελεστές παραγωγής όπου και αν ευρίσκονται, δηλ. και εκτός της χώρας αρκεί να ανήκουν σε κατοίκους της χώρας (όχι λόγω καταγωγής ή ιθαγένειας). Δηλαδή αξία που παρήχθη από κατοίκους Ελλάδος (π.χ. ελληνικές εταιρείες καταγεγραμμένες στην ελληνική εφορία) προστίθεται στο εθνικό προϊόν της χώρας μας, ενώ αυτά που παρήχθησαν από ξένες εταιρείες και έφυγαν σαν κέρδη στο εξωτερικό αφαιρούνται (προσοχή ωστόσο ότι π.χ. οι μισθοί των εδώ εργαζομένων που συνήθως ξεπερνούν το 50% του κύκλου εργασιών μιας εταιρείας καταγράφονται στο εδώ ΑΕΠ διότι ανήκουν στους κατοίκους και φορολογούνται στη χώρα μας, ανεξάρτητα αν μερικοί δεν έχουν την ελληνική υπηκοότητα).

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ- Gross Domestic Product-GDP). Εκφράζει το σύνολο της παραγόμενης αξίας εντός της χώρας ανεξαρτήτως από την ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής (δηλ. χωρίς να αφαιρείται η μη-ελληνικής ιδιοκτησίας αξία και να προστίθεται ελληνικής ιδιοκτησίας από το εξωτερικό).

Το **καθαρό εθνικό προϊόν** (που απλά είναι το **εθνικό εισόδημα**), προκύπτει αν από το ΑΕΠ αφαιρεθεί η απόσβεση των παγίων της χώρας. Τα κτίρια, τα εργοστάσια, τα λιμάνια κλπ φθείρονται και κάθε χρόνο προκύπτει μια μικρότερη αξία (ίση με το ποσό που χρειάζεται για να αποκατασταθεί η αξία τους, έστω κι αν δεν γίνεται σε κάθε περίπτωση κάθε χρόνο αλλά π.χ. κάποιο γεφύρι γκρεμίζεται και κτίζεται καινούργιο κάθε 100 χρόνια).

Το εθνικό εισόδημα μετρημένο στο νόμισμα της χώρας είναι το **ονομαστικό εθνικό εισόδημα** και μπορεί να είναι πλασματικό διότι δεν αντανακλά μόνο την αύξηση του παραγόμενου ΑΕΠ αλλά και των τιμών. Για να βρεθεί το πραγματικό εθνικό εισόδημα πρέπει το εισόδημα να αποπληθωρισθεί δηλ. να διαιρεθεί δια της μονάδος συν το ποσοστό πληθωρισμού. Π.χ. αν το εισόδημα από 200δισ πήγε στα 210 λέμε ότι το **ονομαστικό** αυξήθηκε 5%, ωστόσο, αν ο πληθωρισμός ήταν 2% τότε το **πραγματικό εισόδημα** ανέβηκε σε $210/1,02=205,9\delta\text{ις}$, ήτοι η πραγματική αύξηση ήταν 2,95% (περίπου 3%, δηλ. προσεγγιστικά για μικρά μεγέθη πληθωρισμού ισχύει ότι η **πραγματική** αύξηση ισούται με την **ονομαστική** μείον τον πληθωρισμό).

Η μέτρηση του εθνικού εισοδήματος μας παρέχει:

- την πιο περιληπτική ποσοτική πληροφορία για την οικονομική πορεία της χώρας και βοηθά στην αξιολόγηση της οικονομικής πολιτικής.
- Χονδρικά αντικατοπτρίζει και τις αλλαγές βιοτικού επιπέδου του πληθυσμού της χώρας.
- Επιτρέπει την σύγκριση με το βιοτικό επίπεδο άλλων χωρών όταν διαιρούμενο δια του πληθυσμού μας δίνει το **κατά κεφαλήν εισόδημα**.

Ωστόσο λίγη είναι η αξία της μέτρησης του ΑΕΠ και των λοιπών οικονομικών στοιχείων μιας χώρας αν δεν χρησιμοποιείς την γνώση αυτή για να τα βελτιώσεις. Δύο είναι τα κύρια μακρο-οικονομικά εργαλεία μιας χώρας: η **δημοσιονομική** (fiscal) και η **νομισματική** (monetary) πολιτική. Η

πρώτη ασκείται από την κυβέρνηση ενώ η δεύτερη μόνο στις υποανάπτυκτες χώρες και στις εναπομείνουσες κομμουνιστικές χώρες (Β. Κορέα, Κούβα). Στις ανεπτυγμένες χώρες με ελεύθερη οικονομία ασκείται από την κεντρική τράπεζα που είναι ανεξάρτητη εδώ και δεκαετίες. Παλαιότερα η πολιτική αυτή (εκτύπωση χρήματος και ο ορισμός του βασικού επιτοκίου) ασκείτο επίσης από την κυβέρνηση αλλά αυτό είχε το σοβαρό ελάττωμα ότι οι κυβερνήσεις έχουν κύριο στόχο τις επόμενες εκλογές ενώ οι κεντρικές τράπεζες λογοδοτούν στη βουλή (ή στις ΗΠΑ στο κογκρέσο) και έχουν μακρότερη θητεία.

Έτσι αποφασίστηκε να βγει η κρίσιμη νομισματική από τον πειρασμό της δημαγωγίας μιας πανικόβλητης κυβέρνησης που κινδυνεύοντας να χάσει τις επόμενες εκλογές τυπώνει χρήμα. Το χρήμα που θα διανεμηθεί έτσι θα φέρει άμεσα πληθωρισμό και λίγο αργότερα υποτίμηση του νομίσματος εξαερώνοντας τα προσωρινά οφέλη και εγκαθιστώντας σοβαρές δυσλειτουργίες στην οικονομία. Είναι βασική αρχή της οικονομίας, (όπως η ανυπαρξία του αεικίνητου στη φυσική), ότι το βιοτικό επίπεδο ενός λαού δεν μπορεί να βελτιωθεί με εκτύπωση χωρίς να βελτιωθεί η αποδοτικότητα της εργασίας των εκατομμυρίων εργαζομένων της χώρας. Έτσι οδηγήθηκαν στην απόφαση να τις κάνουν ανεξάρτητες αρχές. (και όχι ιδιωτικές δηλ. κερδοσκοπικές όπως ενίοτε αναφέρεται). Ο ρόλος των κεντρικών τραπεζών εξετάζεται στο σχετικό κεφάλαιο, εδώ θα επικεντρωθούμε στα δημοσιονομικά ζητήματα που είναι αρμοδιότητα της κυβερνητικής πολιτικής.

Προτού εντρυφήσουμε στο θέμα, να τονίσουμε ότι οι δυνατότητες των κυβερνήσεων να δράσουν έχουν υπερεκτιμηθεί. Στην ουσία η βελτίωση επέρχεται με βελτίωση της γνώσης και των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού, την εισαγωγή βελτιωμένων μεθόδων από τους επιχειρηματίες, την υλοποίηση τεχνολογικών επινοήσεων κ.ο.κ. Ο ρόλος της κυβέρνησης σε αυτά είναι οριακός (πλην του τομέα των υποδομών, ήτοι δρόμων, σιδηροδρόμων, λιμανιών, επικοινωνιών όπου πρέπει να συντονίσει τις δράσεις των ιδιωτών) και σε μια οικονομία που ήδη λειτουργεί ικανοποιητικά είναι εξίσου μεγάλος ο κίνδυνος να προκληθεί ζημιά, όσο όφελος από την δράση της. Η δράση των κυβερνήσεων πολλάκις μοιάζει με συνεταιρισμό ατόμων με σκοπό τον προσπορισμό ωφέλειας για τα μέλη της και ένα μεγάλο κύκλο ατόμων που συνδέονται μεταξύ τους με συμβιωτικούς αν και αντικοινωνικούς, ιδιοτελείς και μη καθομολογούμενους σκοπούς που κρύβονται πίσω από μεγαλόστομες εξαγγελίες ανιδιοτέλειας για λαϊκή κατανάλωση.

Είναι με άλλα λόγια ότι και οι καπιταλιστές, δηλ. άτομα που επιδιώκουν το ίδιο όφελος με την διαφορά ότι οι τελευταίοι δεν κρύβουν τον σκοπό του κέρδους όσο οι διατεινόμενοι ότι διακατέχονται από τον διακαή πόθο να δουλέψουν για τον λαό. Πώς λοιπόν μπορεί να προστατευθεί η μεγάλη μάζα της κοινωνίας από τις «σωτήριες» δράσεις των δύο αυτών κύκλων συμφερόντων; Φαίνεται ότι η λύση είναι να δημιουργεί η κοινωνία και άλλες ανεξάρτητες ομάδες ισχύος και συμφερόντων που στον ανταγωνισμό τους να ελέγχει η μία την άλλη και να αποτρέπει την πλήρη κυριαρχία κάποιας. Έτσι η κυβέρνηση είναι απολύτως απαραίτητη για να ρυθμίζει και να ελέγχει την δράση των επιχειρηματιών. Απαραίτητος βέβαια και ο ρόλος της δικαστικής εξουσίας και των λοιπών ανεξάρτητων αρχών (κεντρική τράπεζα,

επιτροπή ελέγχου τηλεπικοινωνιών, ατομικών δικαιωμάτων, δημοσιογράφοι και τελικός κριτής ο λαός με την ψήφο και την γενικότερη δράση του). Έτσι ούτε η κυβέρνηση ούτε οι καπιταλιστές να μην μπορούν να δρουν ανεξέλεγκτοι. Μάλιστα σε περιόδους κρίσεων, ο ρόλος της μεγαλώνει διότι οι ατομικές δράσεις αποσθρώνονται και η επέμβαση της κυβέρνησης για την αναπλήρωση της ζήτησης που απέσυραν οι φοβισμένοι καταναλωτές γίνεται πολύ κρίσιμη για την επαναφορά της ομαλότητας. Ομοίως η στήριξη των ανέργων και αδυνάμων.

13.2 Δημοσιονομικά

Η δημοσιονομική πολιτική είναι το σκέλος της κυβερνητικής πολιτικής που χρησιμοποιεί τις δημόσιες δαπάνες και τα δημόσια έσοδα με στόχο την καθοδήγηση της οικονομίας μιας χώρας προς επίτευξη διαφόρων σκοπών, όπως η ελάττωση της ανεργίας, η τόνωση της ζήτησης (ή η μείωση της π.χ. για έλεγχο του πληθωρισμού). Τα εργαλεία είναι οι φορολογική πολιτική (δημόσια έσοδα) καθώς και η πολιτική δημοσίων δαπανών (επιδόματα, δημόσια έργα κτλ). Αλλά εργαλεία είναι η αγορά / πώληση δημόσιας γης ή επιχειρήσεων (ιδιωτικοποιήσεις ή κρατικοποιήσεις) και οι αυξομειώσεις του δημόσιου δανεισμού. (Δυστυχώς σε χώρες με λαϊκιστική πολιτική ελίτ υπάρχουν μόνο αυξήσεις του δανεισμού ενώ οι μειώσεις επιβάλλονται μόνο από τις συνθήκες ή αδιέξοδα εκτός κυβερνητικών επιλογών. Σε υγιείς δημοσιονομικά χώρες (π.χ. Ελβετία, Σκανδιναβικές κ.α.), ο λαός υποστηρίζει την δημοσιονομική πειθαρχία με αποτέλεσμα ηπιότερους και διαχειρίσιμους οικονομικούς κύκλους καθόσον υπάρχουν πόροι επέμβασης στην αύξηση της ζήτησης σε περιόδους ραγδαίας μείωσης της ιδιωτικής δαπάνης αποτρέποντας μεγαλύτερη μείωση του ΑΕΠ της χώρας). Στη συνέχεια θα δούμε χωριστά το σκέλος των δαπανών και των εσόδων.

13.3 Οι δημόσιες δαπάνες

Ο πρωταρχικός σκοπός των δημοσίων δαπανών είναι η εύρυθμη λειτουργία των δημοσίων υπηρεσιών και φορέων. Έτσι έχουν έξοδα για τους μισθούς των υπαλλήλων, για ενοίκια στέγασης των υπηρεσιών τους, συντάξεις στους ηλικιωμένους (εν μέρει βέβαια αυτές καταβάλλονται από προηγούμενες εισφορές αλλά αυτές δεν επαρκούν και μια κατώτατη σύνταξη δίδεται ανεξαρτήτως εισφορών), προνοιακά επιδόματα και άλλα βοηθήματα στους ανάκτους για εργασία, στους ανάπηρους πολέμου κ.ά. Οι δημόσιες δαπάνες τα τελευταία χρόνια έφθασαν σε εξαιρετικά μεγάλα επίπεδα γύρω στο 45% του ακαθάριστου εγχωρίου προϊόντος. Το μεγαλύτερο μέρος των δαπανών αυτών (60 % περίπου) γίνεται από την Κεντρική Διοίκηση, ένα αρκετά μεγάλο μέρος (γύρω στο 30% περίπου) από τους Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης, ενώ μόνο 10% χονδρικά είναι οι δαπάνες των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Οι δημόσιες δαπάνες είναι ένα από τα πιο σημαντικά μέσα για την εξάσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής. Οι στόχοι είναι η βελτίωση της κατανομής των πόρων της οικονομίας, με την παραγωγή των δημοσίων αγαθών ή την επιδότηση αγαθών που προκαλούν εξωτερικές οικονομίες (μείωση εισαγωγών, ή προσφορά κοινωνικά χρήσιμων αγαθών), ώστε να παράγεται μεγαλύτερη ποσότητα από τα αγαθά αυτά. Ένας από τους σημαντικότερους

στόχους είναι η αύξηση της ζήτησης ώστε να επιτυγχάνεται σταθεροποίηση της οικονομίας σε επίπεδο πλήρους απασχόλησης. Από την άλλη, αν η ζήτηση είναι μεγαλύτερη από την προσφορά δημιουργούνται πληθωριστικές πιέσεις στην οικονομία, τότε οι δημόσιοι φορείς πρέπει να μειώνουν τις δαπάνες τους ώστε να περιορίσουν την υπερβολική αύξηση των τιμών (πληθωρισμός 2% θεωρείται ένα υγιές άνω όριο). Ωστόσο η ελληνική ιστορία την εποχή της δραχμής δείχνει ότι δεν μπορούσαν να πειθαρχήσουν οι κυβερνήσεις τις δημόσιες δαπάνες με αποτέλεσμα ακόμα και διψήφιο πληθωρισμό.

Ένας άλλος σημαντικός στόχος είναι η μέσω δημοσίων δαπανών αναδιανομή του εισοδήματος. Αυτό μπορεί να γίνει μέσω επιδότησης των κοινωνικών ομάδων που είναι επιθυμητό να ενισχυθούν (π.χ. προνοιακά επιδόματα). Εν τέλει, οι δημόσιες δαπάνες μπορούν να χρησιμοποιηθούν και για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας. Αυτό τον στόχο έχουν οι δαπάνες υποδομής (δρόμοι, μετρό, γέφυρες) αλλά και οι δαπάνες επιδότησης ορισμένων κλάδων που είναι απαραίτητοι για την οικονομική ανάπτυξη της Χώρας, όπως π.χ. ο αγροτικός τομέας, η βιομηχανία κ.ά. Ωστόσο πολλές από αυτές τις πολιτικές αμφισβητούνται από φιλελεύθερες πολιτικές που τις θεωρούν ότι κυρίως στρέφονται προς πατερναλιστικές ή ελιτιστικές ή και κατευθείαν ψηφοθηρικές δράσεις ή και αφαιρούν το δημιουργικό και επιχειρηματικό στοιχείο με αποτέλεσμα να μην επιφέρουν τα επιθυμητά (ή τα δημοσίως δηλούμενα) αποτελέσματα αλλά να έχουν κρυφό στόχο την διοχέτευση δημοσίου χρήματος σε ομάδες στήριξης των πολιτικών και προσωπικών στόχων των διαχειριζόμενων δημοσίου χρήμα και την δημιουργία παρασιτικών ελίτ με κομματική στόχευση. Προφανώς αν η χρήση είναι η σωστή, και η πολιτική είναι σωστή, αν αντιθέτως έχει αντικοινωνικούς στόχους εξυπηρέτησης μικρών ομάδων συμφερόντων είναι και αποτυχημένη.

Ανάλογα με τον τρόπο, που επηρεάζουν την παραγωγή και τα εισοδήματα οι δημόσιες δαπάνες διακρίνονται σε: *δημόσιες δαπάνες αγαθών και υπηρεσιών* και σε *μεταβιβαστικές πληρωμές*.

Παράδειγμα των πρώτων είναι οι μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων, τα ενοίκια, οι δαπάνες για την αγορά μηχανημάτων, οι δαπάνες για την κατασκευή δημοσίων έργων κ.ά.

Από την άλλη, οι μεταβιβαστικές πληρωμές του δημοσίου αποτελούν οικονομική ενίσχυση ιδιωτικών φορέων, δηλαδή νοικοκυριών ή επιχειρήσεων, από το δημόσιο. Οι δαπάνες αυτές αποτελούν απλώς μεταβίβαση αγοραστικής δύναμης από το δημόσιο στους ιδιώτες, εξ ου και η ονομασία τους. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν π.χ. οι συντάξεις, τα επιδόματα ανεργίας, τα οικογενειακά επιδόματα, οι τόκοι του δημοσίου χρέους, κ.ά.

Οι δημόσιες δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες διακρίνονται σε δύο υποκατηγορίες: τις τρέχουσες δαπάνες του δημοσίου ή καταναλωτικές δαπάνες και τις δαπάνες δημοσίων επενδύσεων. Στην πρώτη κατηγορία περιλαμβάνονται οι δαπάνες του δημοσίου για την αγορά καταναλωτικών αγαθών, δηλαδή αγαθών που ικανοποιούν τρέχουσες ανάγκες, ενώ στη δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνονται οι δαπάνες του δημοσίου για την αγορά

κεφαλαιουχικών αγαθών, δηλαδή αγαθών που θα ικανοποιούν ανάγκες για πολλά χρόνια στο μέλλον. Καταναλωτικές δαπάνες αποτελούν οι μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων, τα ενοίκια, οι δαπάνες του δημοσίου για την αγορά γραφικής ύλης, κ.ά. Δαπάνες δημοσίων επενδύσεων αντίθετα αποτελούν οι δαπάνες για την κατασκευή δρόμων, υδροηλεκτρικών έργων, έργων αποχετεύσεως κ.ά.

Οι μεταβιβαστικές δαπάνες του δημοσίου διακρίνονται σε δύο υποκατηγορίες: μεταβιβάσεις προς τα νοικοκυριά και μεταβιβάσεις προς τις επιχειρήσεις ή επιδοτήσεις. Μεταβιβάσεις στα νοικοκυριά είναι τα οικογενειακά επιδόματα, τα επιδόματα ανεργίας, οι συντάξεις των θυμάτων πολέμου κ.ά. Μεταβιβάσεις στις επιχειρήσεις είναι οι δαπάνες για την επιδότηση διάφορων κλάδων, τους οποίους το δημόσιο θέλει να ενισχύσει, όπως είναι διάφορα γεωργικά προϊόντα, ακριτικές βιομηχανίες, τουριστικές δραστηριότητες σε μικρά νησιά κ.ά.

13.4 Τα δημόσια έσοδα

Για την κάλυψη των δαπανών του το δημόσιο διαθέτει τρεις κυρίως πηγές δημοσίων εσόδων:

- φόρους,
- δανεισμό. και
- έσοδα από επιχειρήσεις του.

Επίσης πολλοί δημόσιοι φορείς, έχουν έσοδα από την επιβολή δασμών, τελών, από δωρεές κτλ. Ωστόσο, οι φόροι και ο δανεισμός είναι οι κύριες πηγές εισοδήματος του δημοσίου όλες τις χώρες του κόσμου. Οι φόροι είναι αναγκαστική παροχή των ιδιωτών προς το Δημόσιο. Σε αντιστάθμισμα, το Δημόσιο παρέχει δωρεάν στους φορολογουμένους όλα τα δημόσια αγαθά, και διάφορες υπηρεσίες.

Εκτός όμως από την κάλυψη των δαπανών του το Δημόσιο επιβάλλει πολλές φορές φόρους απλά για να αφαιρέσει αγοραστική δύναμη από το κοινωνικό σύνολο και να μειώσει τη συνολική δαπάνη όταν αυτή προκαλεί πληθωριστικές τάσεις στην οικονομία. Στην περίπτωση αυτή ο φόρος επιβάλλεται για να σταθεροποιηθεί η οικονομία σε επίπεδο πλήρους απασχόλησης χωρίς πληθωρισμό. Άλλοτε πάλι μπορεί να επιβάλλεται ένας φόρος για να αποθαρρύνει τους φορολογουμένους από μια δραστηριότητα (π.χ. φορολογία τσιγάρων ή ποτών) ή να φορολογεί μια δραστηριότητα που μολύνει την ατμόσφαιρα για να περιορίσει την έκτασή της.

Ενας σημαντικός ρόλος των φόρων είναι η αναδιανομή του εισοδήματος επιβάλλοντας υψηλότερους φόρους στα ανώτερα εισοδήματα και μεταβιβάζοντας τα έσοδα σε άτομα των κατωτέρων εισοδηματικών τάξεων. Εδώ οι φόροι επιβάλλονται για να διορθώσουν τις εισοδηματικές ανισότητες. Αυτό είναι ένα παράδειγμα χρήσης των φόρων για στόχους της δημοσιονομικής πολιτικής

Οι φόροι διακρίνονται σε:

- φόρους εισοδήματος,
- φόρους περιουσίας,
- φόρους δαπάνης ή έμμεσους φόρους.

Οι φόροι εισοδήματος υπολογίζονται με βάση το εισόδημα των φορολογουμένων, οι φόροι περιουσίας με βάση την περιουσία τους, τέλος οι φόροι δαπάνης με βάση την καταναλωτική τους δαπάνη. Οι φόροι δαπάνης ονομάζονται συνήθως **έμμεσοι φόροι**, γιατί επιβαρύνουν τους καταναλωτές των διάφορων προϊόντων έμμεσα, δηλαδή δεν επιβάλλονται στους καταναλωτές, αλλά στις επιχειρήσεις που παράγουν τα διάφορα προϊόντα. Οι επιχειρήσεις αποδίδουν το φόρο στο Δημόσιο αλλά τον έχουν μεταβιβάσει στους καταναλωτές μέσω της τιμής του προϊόντος ή της υπηρεσίας που πωλούν. Έτσι, ενώ ο φόρος καταβάλλεται από τις επιχειρήσεις στο δημόσιο ταμείο, συνήθως επιβαρύνει τους καταναλωτές. Αντίθετα, οι φόροι εισοδήματος και περιουσίας χαρακτηρίζονται **άμεσοι** αφού καταβάλλονται απευθείας από τους εισοδηματίες ή τους κατόχους της περιουσίας, στο δημόσιο ταμείο (εφορία). Φόρους πληρώνουν και τα φυσικά πρόσωπα αλλά και τα νομικά πρόσωπα (εταιρείες, ΕΠΕ, ΑΕ, και μερικά Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου

ενώ τα περισσότερα απαλλάσσονται).

Οι φόροι περιουσίας (π.χ. ΦΜΑΠ-φόρος μεγάλης ακίνητης περιουσίας, ΕΤΑΚ-ειδικό τέλος ακίνητης περιουσίας) επιβάλλονται στη συνολική καθαρή αξία της περιουσίας, που κατέχει ένα άτομο, αλλά συνηθέστερα μόνο σε ορισμένα περιουσιακά του στοιχεία και κυρίως τα ακίνητα. Επίσης επιβάλλονται φόροι περιουσίας στην αξία της περιουσίας που μεταβιβάζεται από ένα φορέα σε άλλο, λόγω π.χ. κληρονομιάς, γονικής παροχής, δωρεάς ή πωλήσεως.

Οι φόροι δαπάνης επιβάλλονται άλλοτε στην καταναλωτική δαπάνη μόνο και άλλοτε σε ολόκληρη τη δαπάνη της οικονομίας, καλύπτουν δηλαδή και τις επενδύσεις. Μια ειδική μορφή φόρου δαπάνης είναι και ο *Φόρος Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ)*

Το βασικό χαρακτηριστικό του ΦΠΑ είναι ότι οι υποκείμενοι στο φόρο, λ.χ. οι διάφορες επιχειρήσεις, αποδίδουν στο Δημόσιο φόρο ανάλογο με την αξία που προσθέτουν σε κάθε προϊόν και όχι ανάλογα με τη συνολική αξία πωλήσεως του προϊόντος. Π.χ. αν μια εταιρεία αγοράσει δέρματα αξίας 1000€ και φτιάξει παπούτσια αξίας 3000€, θα πληρώσει φόρο μόνο πάνω στις 2000€ που είναι η προστιθέμενη αξία. Στη συνέχεια αν το μαγαζί λιανικής αγοράσει αυτά τα παπούτσια για 3000 και τα πουλήσει για 3800€ (βγάζοντας 800€ από την εμπορική της δραστηριότητα αυτή), θα πληρώσει φόρο στα 800 ευρώ μόνο. Ο συντελεστής φόρου ποικίλει για κάθε δραστηριότητα. Συνήθεις συντελεστές είναι ένας χαμηλός 9%-11% και ένας υψηλός 18-21%. Ο πρώτος χρησιμοποιείται για δραστηριότητες που ενθαρρύνονται (π.χ. βιβλία, τρόφιμα), ο άλλος για δραστηριότητες που το δημόσιο δεν έχει λόγο να προωθήει, (π.χ. διασκέδαση)

Ο ΦΠΑ υιοθετήθηκε από τις Χώρες της ΕΟΚ, γιατί παρουσιάζει τρία σημαντικά πλεονεκτήματα:

- επιβαρύνει τα προϊόντα μόνο μία φορά, παρόλο που εισπράττεται σταδιακά, με βάση την προστιθέμενη κάθε φορά αξία,
- επιτρέπει να εξισώσουμε την επιβάρυνση των εισαγόμενων και των εγχώρια παραγόμενων προϊόντων, καθώς και την πλήρη απαλλαγή των εξαγόμενων προϊόντων, και
- απαλλάσσει εντελώς τα κεφαλαιουχικά αγαθά με στόχο την ενθάρρυνση των επενδύσεων που είναι απαραίτητες για την προώθηση της οικονομικής αναπτύξεως της χώρας.

Τέλος αξίζει να αναφερθούν οι φόροι που επιβάλλονται για τη χρηματοδότηση της κοινωνικής ασφάλισης και που παίρνουν τη μορφή ειδικών εισφορών, που λέγονται **εισφορές κοινωνικής ασφάλισης**. Αυτές υπολογίζονται ως ποσοστό στις αμοιβές των εργαζομένων και καταβάλλονται κατά ένα μέρος από τον εργοδότη και κατά ένα άλλο μέρος από τον εργαζόμενο. Το κράτος επίσης συνεισφέρει συνήθως ένα ποσοστό για τη χρηματοδότηση της κοινωνικής ασφάλισης. Στην Ελλάδα ο κυριότερος φορέας ασφάλισης του ιδιωτικού τομέα (αλλά εσχάτως πλέον και του δημοσίου) είναι το Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΙΚΑ)

13.5 Έσοδα από Δημόσιο Δανεισμό

Ο δανεισμός αποτελεί επίσης μια σημαντική πηγή εσόδων για τους δημόσιους φορείς και την κεντρική κυβέρνηση δηλ. όλο το Κράτος. Αυτή η

πρακτική μπορεί μόνο να είναι μακροπρόθεσμα βιώσιμη και επομένως αποδεκτή μόνο όταν τα χρήματα των δανείων προορίζονται για επενδύσεις (οι οποίες θα αυξήσουν το ΑΕΠ και επομένως θα παραγάγουν τα απαιτούμενα για την εξυπηρέτηση του δανείου τοκοχρεολύσια), ή για δανεισμό σε κρατικούς ή ιδιωτικούς φορείς που χωρίς την εγγύηση του δημοσίου δεν μπορούσαν να πετύχουν δανεισμό καθόλου ή μόνο με υψηλά επιτόκια, πράγμα ασύμφορο για τους ίδιους αλλά και για το σύνολο. Και πάλι πρέπει να οδηγηθούν τελικά τα χρήματα σε επενδύσεις που θα παράγουν έσοδα εξυπηρέτησης του δανείου.

Πολλάκις η μόνη αιτία δημόσιου δανεισμού είναι η ανεπάρκεια των εσόδων από φορολογία ή από άλλες πηγές. Αυτό μπορεί να αποβεί καταστροφικό όπως συνέβη στην Αργεντινή το 2001 αλλά και στην χώρα μας με την κρίση λόγω υπερδανεισμού που εκδηλώθηκε το 2009, όταν έχασε την εμπιστοσύνη των αγορών ομολόγων με αποτέλεσμα την άνοδο των επιτοκίων δανεισμού σε ύψη που ήταν αδύνατον να εξυπηρετηθούν οδηγώντας στην χρεοκοπία της που πήρε την μορφή ελεγχόμενης αθέτησης ποσοστού των υποχρεώσεων της χώρας (κούρεμα της ονομαστικής αξίας των ομολόγων της περίπου 50%). Εδώ αξίζει να σημειώσουμε την έννοια της δημοσιονομικής πειθαρχίας, δηλ. του περιορισμού των δαπανών του κράτους στα όρια των εσόδων του με λελογισμένη χρήση δανεισμού για επενδύσεις και με λελογισμένη επίσης αύξηση των δαπανών (αύξηση των ελλειμμάτων του προϋπολογισμού) μόνο προσωρινώς σε εποχές κρίσεων. Εάν έχει αποφευχθεί η ελλειμματική πολιτική και το χρέος διατηρείται σε λογικά πλαίσια (π.χ. 60% του ΑΕΠ είναι το όριο που ορίζει η συνθήκη του Μάαστριχτ), τότε η χώρα διαθέτει περιθώρια σε περίοδο κρίσεως για την αύξηση των δημοσίων εξόδων με σκοπό την τόνωση της ζήτησης και αποφυγή ανεργίας και καθίζησης του ΑΕΠ μέχρι την επανεκκίνηση της οικονομικής δραστηριότητας των ιδιωτών, οπότε και επανέρχεται ο έλεγχος του ελλείμματος σε διατηρήσιμα επίπεδα. Στην αντίθετη περίπτωση η χώρα δεν έχει πλέον τα περιθώρια περαιτέρω δημοσιονομικών εξόδων. Η αρετή της δημοσιονομικής πειθαρχίας είναι άγνωστη στην χώρα μας, αλλά και σε πολλές άλλες χώρες που τα τελευταία χρόνια οδηγήθηκαν σε μεγάλη αύξηση του δημοσίου χρέους. Υπάρχουν ωστόσο και χώρες με πειθαρχία (Σκανδιναβικές, Ελβετία, Σιγκαπούρη, Χιλή κα). Μάλιστα σε μερικές χώρες υπάρχει κίνημα πολιτών υπέρ της δημοσιονομικής πειθαρχίας που πιέζει τους πολιτικούς προς αυτή την κατεύθυνση.

Ανάλογα με την πηγή προελεύσεως του προϊόντος του δανείου, διακρίνουμε τα δημόσια δάνεια σε δάνεια από το εξωτερικό, και σε δάνεια από το εσωτερικό, όταν οι πόροι προέρχονται από αποταμιεύσεις μέσα στην ίδια τη χώρα. Ανάμεσα στα δύο είδη δημόσιου δανεισμού υπάρχει η εξής σημαντική διαφορά: Όταν το Δημόσιο δανείζεται από το εξωτερικό, αυξάνει τους συνολικούς πόρους της οικονομίας. Αντίθετα, όταν το δημόσιο δανείζεται από το εσωτερικό, οι συνολικοί πόροι της οικονομίας παραμένουν οι ίδιοι και το δημόσιο αφαιρεί πόρους από τους ιδιωτικούς φορείς, για να τους χρησιμοποιήσει σε δημόσιες χρήσεις. Ο δανεισμός από το εξωτερικό όμως έχει το σημαντικό μειονέκτημα της επιβάρυνση της οικονομίας με τους τόκους για την εξυπηρέτηση των δανείων που φεύγουν στο εξωτερικό. Αν όμως το προϊόν των δανείων από το εξωτερικό χρησιμοποιείται για παραγωγικούς σκοπούς, τα δάνεια αυτά συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας και η επιβάρυνση μπορεί να υπεραντισταθμίζεται από τη

συμβολή των δανείων στην αύξηση του κοινωνικού προϊόντος. Ακόμα μεγαλύτερο πρόβλημα είναι ότι τα δάνεια από το εξωτερικό συνιστούν εξάρτηση της χώρας από ξένους, με τον ίδιο τρόπο που ο βαρύς δανεισμός μιας επιχείρησης μπορεί να οδηγήσει στην ανάμειξη των δανειστών στην διοίκηση της επιχείρησης εφόσον αποδεδειγμένα έχουν έννομο συμφέρον στον τρόπο διοίκησης που δεν μπορεί να γίνεται π.χ. με τρόπο που αυξάνει τους πόρους των εντός της επιχείρησης στις πλάτες των χρηματοδοτών της.

Όταν το Δημόσιο δανείζεται από την εσωτερική αγορά είναι δυνατό να αντλεί τα χρήματα από τρεις πηγές:

- από τους ιδιώτες αποταμιευτές με την έκδοση π.χ. ενός ομολογιακού δανείου και τη διάθεσή του στο κοινό μέσω των τραπεζών,
- από τις εμπορικές τράπεζες, με τον ίδιο τρόπο, με τη διαφορά ότι τώρα οι τίτλοι δεν θα προωθούνται στο κοινό
- από την Κεντρική Τράπεζα, με την έκδοση νέου χρήματος. Η πηγή, από την οποία δανείζεται το Δημόσιο, έχει μεγάλη σημασία ως προς τις επιδράσεις του δημόσιου δανεισμού στην ενεργό ζήτηση και στις επιπτώσεις στον πληθωρισμό και στο ΑΕΠ.

Ο τρόπος που δανείζεται το Δημόσιο στις ελεύθερες οικονομίες είναι όπως ανεφέρθη κυρίως με την έκδοση κρατικών ομολογίων για ορίζοντα πέραν των 2 έως 30 ετών, ή εντόκων γραμματίων προκειμένου για βραχυπρόθεσμο δανεισμό. Λέμε στις ελεύθερες οικονομίες διότι οι λοιπές χώρες δύσκολα δανείζονται γενικά και μόνο σε μικρό ποσοστό του ΑΕΠ τους και όταν βρουν δανειστές, τα δάνεια βασίζονται σε ειδικές συμφωνίες ως προς την χρήση του δανείου, το νόμισμα, τον τρόπο αποπληρωμής κτλ αφού δεν έχουν ελεύθερα μετατρέψιμα νομίσματα και ελεύθερο εξωτερικό εμπόριο (λόγω δασμών, συναλλαγματικών περιορισμών κτλ).

Τα περί ομολόγων εξετάζονται στο σχετικό κεφάλαιο, και τα ίδια ισχύουν με μικροδιαφορές προκειμένου για κρατικά και εταιρικά ομόλογα. Τα ομόλογα αυτά είναι διαπραγματεύσιμα στην δευτερογενή αγορά. Πρωτογενώς γίνεται η αρχική έκδοση με προσφορές από φορείς σχετικά με το ύψος της απόδοσης που αποδέχονται οι αγοραστές των ομολόγων. Η απόδοση αυτή είναι αντιστρόφως ανάλογη της φερεγγυότητας μιας χώρας, έτσι το Γερμανικό Δημόσιο βρίσκει αγοραστές των 10ετών ομολόγων του γύρω στο 3% ενώ π.χ. η Ιταλία γύρω στο 4,5%. Έτσι στα ομόλογα ευρώ ο κίνδυνος κράτους ποσοτικοποιείται με την διαφορά (spread) των επιτοκίων των διαφόρων χωρών εκπεφρασμένο σε μονάδες βάσης δηλ. σε εκατοστά της ποσοστιαίας απόδοσης. Π.χ. στο ανωτέρω παράδειγμα λέμε ότι τα ομόλογα της Ιταλίας έχουν spread 150μβ. Στη δευτερογενή αγορά η απόδοση κάθε μέρα κυμαίνεται ανάλογα με την αίσθηση κινδύνου που έχουν οι συναλλασσόμενοι.

Έτσι π.χ. όταν άρχισε να γίνεται φανερό την άνοιξη του 2009 ότι η Ελλάδα δεν ήταν πιθανό να μπορεί να αποπληρώσει τα ομόλογα που είχε εκδόσει, οι κάτοχοι των ομολόγων που είχαν δώσει 100 ευρώ για την αγορά τους ελπίζοντας να παίρνουν κάθε χρόνο περίπου 3,5% τόκο, άρχισαν να τα δίνουν μισοτιμής (δεν έβρισκαν αγοραστές σε υψηλότερες τιμές) σε τρόπο ώστε να δελεάζονται κάποιοι αγοραστές που πίστευαν ότι στο τέλος η ΕΕ θα επενέβαινε σαν εγγυητής και να τα αγοράζουν όλο και φθηνότερα μέχρι λίγους μήνες αργότερα κάτω και από το 50% (δηλ, οι αρχικοί αγοραστές που τώρα

πουλούσαν, έχαναν το μισό τους κεφάλαιο, ενώ οι νέοι αγοραστές ήλπιζαν ότι θα έπαιρναν τελικά μικρότερες απώλειες από αυτά που έδωσαν ώστε να έχουν κάποιο κέρδος. Τελικά αυτό που συνέβη είναι ότι πήραν ονομαστικώς τα μισά λεφτά χάνοντας και αυτοί, ενώ και τα νέα ομόλογα χονδρικά μισής αξίας που τους δόθηκαν μετά το «κούρεμα» ήδη πιάνουν πολύ λιγότερα στην δευτερογενή αγορά σήμερα (φθινόπωρο του 2012), δηλ. αν θελήσουν αν τα πουλήσουν πριν την λήξη τους ανησυχώντας για τυχόν νέο κούρεμα. Βεβαίως μπορεί να τα διακρατήσουν μέχρι τη λήξη τους το 2042 (!) ελπίζοντας σε καλύτερες μέρες ή σε οριστική απώλεια του κεφαλαίου τους.

Στην πρώτη περίπτωση θα αποκληθούν κερδοσκόποι-τοκογλύφοι στα ΜΜΕ, στην δεύτερη δεν θα ακουστούν ξανά. Οι κάτοχοι αυτών των ομολόγων είναι συνταξιοδοτικά ταμεία, ελληνικές τράπεζες που διακινδυνεύουν τις καταθέσεις του κοινού με αυτές τις απώλειες και αποταμιευτές που πήγαιναν για λίγο περισσότερο από το 2% των τότε καταθέσεων με την εγγύηση του ελληνικού Δημοσίου. Πάντως το μεγαλύτερο ποσοστό είχε περιέλθει σε ευρωπαϊκές τράπεζες που αποζητούσαν το 3.5% αντί για το 3% των γερμανικών ομολόγων. Τα ελληνικά ομόλογα είχαν την έγκριση της κεντρικής τράπεζας σαν κεφάλαια αποθεματικού (που δεν είχαν π.χ. τα εταιρικά ομόλογα) δίνοντας τους το κίνητρο να τα αγοράσουν τα τότε χρόνια των αρχικών εκδόσεων)

Περιττό να τονισθεί ότι το ελληνικό δημόσιο δεν εκδίδει πια ομόλογα με αποτέλεσμα την έλλειψη του αντίστοιχου μέρους των εσόδων και τον αναγκαστικό περιορισμό των δαπανών του με παράλληλη προσπάθεια αύξησης των φορολογικών εσόδων που καθίσταται ατελέσφορη λόγω της μείωσης των εισοδημάτων, με αποτέλεσμα βαθύτατη ύφεση και λιτότητα η οποία περιορίζεται μερικώς από κάποιους πόρους που προέρχονται από κρατικούς φορείς (έσοδα φορολογουμένων) των λοιπών ευρωπαϊκών χωρών στην προσπάθειά τους να αποτρέψουν άτακτη κατάρρευση που θα έχει σοβαρότατες συνέπειες και στις δικές τους οικονομίες.

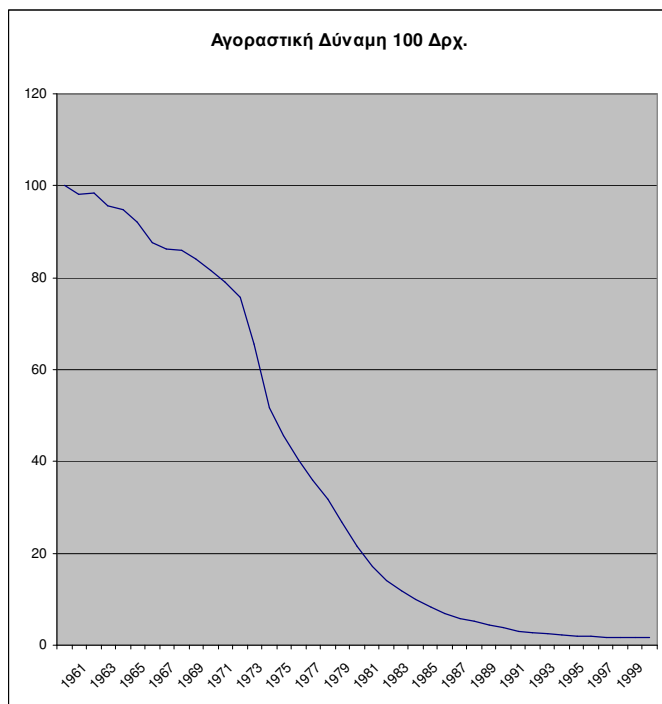
Κεφάλαιο 14

Πληθωρισμός

14.1 Η έννοια του πληθωρισμού

Ο πληθωρισμός περιγράφει μια κατάσταση όπου οι τιμές διαρκώς αυξάνονται. Αυτό δεν σημαίνει ότι όλες οι τιμές κινούνται στην ίδια κατεύθυνση και κατά τον ίδιο βαθμό. Ορισμένες τιμές μπορεί να αυξάνονται πολύ απότομα, άλλες μπορεί να αυξάνονται πολύ λίγο, και μερικές μπορεί ακόμη και να μειώνονται. Ο πληθωρισμός λαμβάνει χώρα όταν οι τιμές, αυξάνονται **κατά μέσο όρο**. Σαν αριθμητικό μέγεθος ο πληθωρισμός εκφράζεται σαν το ετήσιο ποσοστό αύξησης της τιμής ενός τυπικού καλαθιού αγαθών και υπηρεσιών που περιγράφει ικανοποιητικά τις μέσες δαπάνες της μέσης οικογένειας. Δηλ. ένας πληθωρισμός 3% σημαίνει ότι το καλάθι αυτό κοστίζει 3% περισσότερο απ' όσο κόστιζε ένα χρόνο ενωρίτερα.

Ο πληθωρισμός έχει σαν αποτέλεσμα να πέφτει η αξία του χρήματος. Όταν οι τιμές αυξάνονται, η αγοραστική δύναμη του νομίσματος υποχωρεί, δηλ. το ίδιο ποσό θα αγοράζει όλο και λιγότερα αγαθά και υπηρεσίες.

Το παρατιθέμενο γράφημα παρέχει μια εντυπωσιακή εικόνα των σωρευτικών επιπτώσεων του πληθωρισμού πάνω στην αγοραστική αξία της δραχμής. Δίνει την εξέλιξη της αγοραστικής δύναμης 100 Δραχμών του 1960 με την πάροδο 40 ετών. Μέχρι το 2000 (που η Ελλάδα ήταν στις παραμονές υιοθέτησης του ευρώ), η αγοραστική δύναμη των 100 Δρχ του 1960 ήταν μόλις 1,54 δηλ. είχε χάσει το 98,46% της αξίας! Με άλλα λόγια με τα λεφτά που το 1960 αγόραζες αυτοκίνητο, αν τα είχες θάψει σε ένα κουτί στον κήπο σου και τα ξέθαβες το 2000, θα αγόραζες ένα ποδήλατο! (150

φορές μικρότερη αξία).

Ο πληθωρισμός είναι ωστόσο ένα παγκόσμιο πρόβλημα που ταλανίζει πολλές χώρες, αλλά μερικές άλλες έχουν καταφέρει να τον κρατούν υπό έλεγχο, όπως π.χ. η Ελβετία και η Ιαπωνία. Από την άλλη πλευρά, η Βραζιλία γνώρισε τον πληθωρισμό σε ποσοστό 200% ετησίως το 1984, και το 1985 στη Βολιβία είχε ένα ποσοστό πληθωρισμού πάνω από 20 000% ετησίως. Εξαιρετικά υψηλά ποσοστά

του πληθωρισμού, όπως αυτά χαρακτηρίζονται ως υπερπληθωρισμός. Το χειρότερο παράδειγμα είναι ο υπερπληθωρισμός της Γερμανίας της Βαϊμάρης που το 1923 οι τιμές διπλασιαζόντουσαν κάθε 4 ημέρες! Βέβαια στην Ουγγαρία το 1946 διπλασιαζόντουσαν κάθε 15 ώρες, αλλά το κακό με τη Γερμανία είναι ότι η όλη αυτή άθλια οικονομική κατάσταση (συνέπεια της ήττας της στον Α' παγκόσμιο πόλεμο και των όρων που της επεβλήθησαν) ήταν η άνοδος του Χίτλερ στην εξουσία λίγα χρόνια αργότερα. Στις μέρες μας τέτοιο πληθωρισμό έχει η Ζιμπάμπουε του μαρξιστή δικτάτορα Μουγκάμπε που πήρε την εξουσία από τους Βρετανούς αποικιοκράτες το 1977, μετά από σκληρό απελευθερωτικό αγώνα.

14.2 Μέτρηση του πληθωρισμού – δείκτες (πληθωρισμού)

Προκειμένου να μετρηθεί το ποσοστό πληθωρισμού, είναι απαραίτητο να μετρηθεί το ποσοστό κατά το οποίο οι τιμές αλλάζουν. Αυτό γίνεται με τη βοήθεια ενός δείκτη τιμών. Ένας δείκτης τιμών είναι μια μέση τιμή των ποσοστιαίων μεταβολών στις τιμές μιας σειράς διαφορετικών αγαθών και υπηρεσιών που απαρτίζουν ένα τυπικό καλάθι μιας τυπικής οικογένειας. Κάθε αγαθό και υπηρεσία συμμετέχει με ένα συντελεστή βαρύτητας ανάλογο με το ποσό που δαπανά για το αγαθό ο οικογενειακός προϋπολογισμός. Προκειμένου για αγαθά που αγοράζονται πιο σπάνια, π.χ. αυτοκίνητο ας πούμε ανά δεκαετία, στο καλάθι συμμετέχει το ποσοστό του που αντιστοιχεί στο έτος δηλ. το 1/10. βεβαίως συμμετέχουν και τα έξοδα συντήρησης βενζίνη, τέλη κτλ. Ομοίως για τρόφιμα, ποτά, φάρμακα και κάθε είδους έξοδα.

Ο Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) λιανικής

Πρόκειται για έναν επίσημο δείκτη που δημοσιεύεται μηνιαίως από την ΕΛΣΤΑΤ. Είναι ο δείκτης ο οποίος χρησιμοποιείται συνήθως για τη μέτρηση του ρυθμού πληθωρισμού. Περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα αγαθών και υπηρεσιών, και έχει ως στόχο να δείξει τι συμβαίνει με την αξία των χρημάτων που δαπανώνται από το μέσο νοικοκυριό. Τα κύρια χαρακτηριστικά αυτού του δείκτη συνοψίζονται παρακάτω.

1. Ένα δείγμα περίπου 7000 νοικοκυριών επιλέγεται κάθε χρόνο. Κάθε δεκαπενθήμερο, ζητείται από περίπου 270 από αυτούς να διατηρηθεί μια προσεκτική καταγραφή των δαπανών τους κατά τη διάρκεια μιας περιόδου δύο εβδομάδων.
2. Οι πληροφορίες από αυτούς τους προϋπολογισμούς των νοικοκυριών χρησιμοποιούνται για να αποφασίσουν ποια αγαθά και υπηρεσίες θα πρέπει να συμπεριληφθούν στο δείκτη και τι βάρος θα πρέπει να δοθούν σε αυτά. Ένα στοιχείο το οποίο αντιπροσωπεύει το 2 τοις εκατό των δαπανών των νοικοκυριών θα πρέπει να δοθεί σε βάρος διπλάσιο σε σχέση με εκείνο που αντιπροσωπεύει το 1 τοις εκατό των δαπανών των νοικοκυριών.
3. Μια ημερομηνία που θα επιλεγεί ως ημερομηνία βάσεως, και των τιμών σε αυτό την ημερομηνία αναφέρεται στην αξία των 100.
4. Γύρω στα μέσα του κάθε μήνα, συλλέγονται 130 000 τιμές για 600 διαφορετικά είδη που προέρχονται από καταστήματα λιανικής πώλησης σε όλη τη χώρα. Από αυτές τις τιμές, εκτιμάται η μεταβολή στις τιμές των διαφόρων αγαθών και υπηρεσιών.

Με το πέρασμα του χρόνου, επισυμβαίνουν αλλαγές των καταναλωτικών δαπανών, και νέα καταναλωτικά αγαθά έρχονται στην αγορά που απορροφούν κομμάτι των δαπανών της οικογένειας (π.χ. κινητά τηλέφωνα το 1992). Αυτό σημαίνει ότι το φάσμα των αγαθών και υπηρεσιών που περιλαμβάνονται στο δείκτη και τα βάρη που συνδέονται με αυτά θα πρέπει να αναθεωρούνται σε τακτά χρονικά διαστήματα.

Για να δοθεί μια ιδέα πως δαπανάται το εισόδημα από μια Βρετανική οικογένεια, στον παρατιθέμενο Πίνακα δίδονται τα βάρη του καλαθιού καταναλωτικών δαπανών του 1987.

Ο Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) μας λέει τι συμβαίνει με την αξία των χρημάτων που δαπανώνται από τη μέση οικογένεια. Ίσως όμως, είναι πολύ λίγα (αν υπάρχουν) τα νοικοκυριά που ξοδεύουν τα χρήματά τους με τον ίδιο ακριβώς τρόπο όπως η «μέση οικογένεια». Για παράδειγμα, οι αυξήσεις των τιμών των αλκοολούχων ποτών και του καπνού θα αυξήσουν το δείκτη τιμών. Όμως, η αξία των χρημάτων που δαπανώνται από κάποιον που δεν καπνίζει ή πίνει δεν θα επηρεαστεί.

Πίνακας κατανομής δαπανών τυπικής οικογένειας για τον προσδιορισμό του καλαθιού αγαθών και υπηρεσιών στον υπολογισμό του ΔΤΚ

Τρόφιμα	167	16.7%
Εστίαση	46	4.6%
Αλκοολούχα ποτά	76	7.6%
Καπνός	38	3.8%
Στέγαση	157	15.7%
Καύσιμα και φωτισμός	61	6.1%
Οικιακά είδη	73	7.3%
Οικιακές υπηρεσίες	44	4.4%
Ένδυση και υπόδηση	74	7.4%
Προσωπικά αναθά και	38	3.8%
Δαπάνες αυτοκινήτου	127	12.7%
Τιμές και έξοδα ταξιδιού	22	2.2%
Αναθά αναψυχής	47	4.7%
Υπηρεσίες ψυχανωγίας	30	3.0%
ΣΥΝΟΛΟ	1000	100.0%

Παρατήρηση στον Πίνακα: Με τα χρόνια, το βάρος που δίνεται στα τρόφιμα μειώθηκε σταδιακά στα 167 από 253 15 χρόνια νωρίτερα. Αυτό δείχνει μια τυπική αλλαγή, καθώς το διαθέσιμο εισόδημα αυξάνει, οι άνθρωποι ξοδεύουν λιγότερα χρήματα για τρόφιμα, παρ' ότι το συνολικό ποσό για τρόφιμα αυξάνει και αυτό, όχι όμως σαν ποσοστό της συνολικής δαπάνης.

Εκτός από τον δείκτη λιανικής, υπάρχουν και άλλοι εξειδικευμένοι δείκτες. Ένας από αυτούς είναι ο δείκτης χονδρικής που περιλαμβάνει τιμές αγαθών στο χονδρεμπόριο, δηλ. τιμές που χρεώνει ο ένας έμπορος σε άλλον. Ωστόσο κυριότερη διαφορά είναι ότι ο δείκτης αυτός δεν περιλαμβάνει υπηρεσίες διότι δεν υπάρχει χονδρική πώληση υπηρεσιών (ποίος αγοράζει 200 κουρέματα, ή 30

εγχειρήσεις σκωληκοειδούς, ή 50 εκτελέσεις της 9ης συμφωνίας στο Μέγαρο Μουσικής;).

14.3 Οι επιπτώσεις του πληθωρισμού

Τείνει να επιταχύνεται

Όταν οι άνθρωποι έχουν βιώσει πληθωρισμό για αρκετό καιρό, τείνουν να αναμένουν ως αυτονόητες τις μελλοντικές αυξήσεις των τιμών. Οι εργαζόμενοι θα στηρίξουν τις αξιώσεις τους μισθούς στις προηγούμενες αυξήσεις των τιμών και στις αναμενόμενες μελλοντικές αυξήσεις των τιμών. Ομοίως, οι επιχειρήσεις θα έχουν την τάση να αυξάνουν τις τιμές για να καλύψουν τόσο παρελθούσες όσο και αναμενόμενες μελλοντικές αυξήσεις του κόστους. Δημιουργείται «πληθωριστική

ψυχολογία» και εκδηλώνεται μια τάση να επιταχύνεται ο ρυθμός του πληθωρισμού. Μάλιστα υπάρχει κίνδυνος να ξεφύγει από κάθε έλεγχο.

Το πιο γνωστό παράδειγμα ανεξέλεγκτου πληθωρισμού, ή υπερπληθωρισμού, συνέβη στη Γερμανία το 1923, όταν οι τιμές αυξήθηκαν με ρυθμό αστρονομικό. Κατά το τέλος του 1923, οι τιμές ήταν ένα δισεκατομμύριο φορές μεγαλύτερες από ό,τι ήταν στην αρχή του χρόνου. Προς το τέλος του 1923 κόστιζε 20 δισεκατομμύρια μάρκα για να στείλεις ένα γράμμα όπως φαίνεται από το διπλανό γραμματόσημο, ενώ πριν ο πληθωρισμός αρχίσει, το κόστος ήταν πολύ μικρότερο από ένα μάρκο!

Επηρεάζει την κατανομή του εισοδήματος

Όταν υπάρχει πληθωρισμός, οι άνθρωποι φυσικά προσπαθούν να επιτύχουν αυξήσεις των εισοδημάτων τους για να τους αποζημιώσει για την αύξηση των τιμών. Μερικοί απ αυτούς θα είναι πιο επιτυχείς από ό,τι άλλοι. Κάποια σωματεία είναι σε πιο ισχυρή διαπραγματευτική θέση, και είναι σε θέση να προστατεύσουν τους πραγματικούς μισθούς. Άλλες οργανώσεις των εργαζομένων, με λιγότερη διαπραγματευτική δύναμη, μπορεί να διαπιστώσουν ότι οι μισθοί τους δεν συμβαδίζουν με τις αυξανόμενες τιμές.

Οι οφειλέτες κερδίζουν εις βάρος των δανειστών

Ας υποθέσουμε ότι κάποιος δανείζεται 1000€ για ένα έτος και, κατά τη διάρκεια του ίδιου έτους, οι τιμές αυξάνονται κατά 10%. Όταν τα 1000€ εξοφληθούν, θα αγοράζουν λιγότερα από τα 1000€ που είχε δανειστεί. Είναι αλήθεια ότι ο οφειλέτης θα πρέπει να καταβάλει τόκους για το δάνειο, αλλά αν το επιτόκιο είναι μικρότερο από το 10%, η αγοραστική δύναμη του επιστρέφεται πίσω θα εξακολουθεί να είναι μικρότερα από εκείνη που είχαν τα χρήματα που δανείστηκε. Δεδομένου ότι η κυβέρνηση είναι ο μεγαλύτερος οφειλέτης της χώρας, τα οφέλη της κυβέρνησης από τον πληθωρισμό, είναι σε θέση να εξοφλήσουν τα χρέη της, με τα χρήματα που έχουν μικρότερη αξία από τα χρήματα που δανείστηκε.

Επηρεάζει την ισοζύγιο πληρωμών (balance of payments)

Εάν οι τιμές των αγαθών που παράγονται στη χώρα αυξάνονται ταχύτερα από τις τιμές στις ανταγωνίστριες χώρες, θα υπάρξουν αρνητικές επιπτώσεις στο ισοζύγιο πληρωμών. Οι εξαγωγές της χώρας θα γίνουν σχετικά πιο ακριβές σε αγορές του εξωτερικού χωρίς να έχει αλλάξει η ποιότητα των προϊόντων αυτών, και ως εκ τούτου πέφτουν οι πωλήσεις τους, αντίθετα οι εισαγωγές θα είναι σχετικά φθηνότερες σε σύγκριση με τα προϊόντα της χώρας. Το ισοζύγιο πληρωμών λοιπόν θα έχει την τάση να γίνει πιο ελλειμματικό. Ωστόσο ακόμα χειρότερο είναι ότι η αύξηση των φθηνότερων οι εισαγωγών και η μείωση των εξαγωγών θα οδηγήσουν σε μεταφορά θέσεων εργασίας στο εξωτερικό και αύξηση της ανεργίας.

14.4 Τα αίτια του πληθωρισμού

Υπάρχει ακόμα μεγάλη διαφωνία μεταξύ των οικονομολόγων σχετικά με τις αιτίες του πληθωρισμού. Κάποιοι από αυτούς πιστεύουν ότι οι τιμές ανεβαίνουν από την υπερβάλλουσα ζήτηση, ενώ άλλοι υποστηρίζουν ότι ωθούνται προς τα πάνω από την αύξηση του κόστους. Πολλοί οικονομολόγοι τώρα πιστεύουν ότι ο πληθωρισμός λαμβάνει χώρα όταν η προσφορά χρήματος αφήνεται να αυξηθεί με ταχύτερο ρυθμό από τη αύξηση της συνολικής παραγωγής.

1) Πληθωρισμός λόγω της έλξης της ζήτησης

Όσοι υποστηρίζουν αυτή την εξήγηση λένε ότι οι τιμές θα αυξηθούν, όταν η συνολική ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες υπερβεί σταθερά την συνολική προσφορά αγαθών και υπηρεσιών σε τρέχουσες τιμές. Αυτή η θεωρία βοηθάει να εξηγήσουμε τον πληθωρισμό, όταν η οικονομία είναι σε πλήρη απασχόληση και θα είναι πολύ δύσκολο να έχουμε αύξηση της προσφοράς για να αντιμετωπιστεί η αύξηση της ζήτησης. Ωστόσο, αν υπάρχει μια μεγάλη ανεργία και αδράνεια κεφαλαίου, η αύξηση της ζήτησης δεν θα πρέπει να έχει μεγάλη επίδραση στις τιμές. Περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες θα μπορούσαν να παραχθούν με την τοποθέτηση των ανέργων στην εργασία και κεφαλαίων για μηχανές.

2) Πληθωρισμός λόγω ώθησης του κόστους

Το κόστος αντιπροσωπεύει τις πληρωμές για τις υπηρεσίες των συντελεστών της παραγωγής. Η εμπειρία έχει δείξει ότι οι τιμές των υλικών, εργασίας και κεφαλαίου μπορεί να αυξηθούν ακόμη και όταν δεν υπάρχει υπερβάλλουσα ζήτηση στην οικονομία. Αν οι διεθνείς τιμές των πρώτων υλών αυξηθούν, τότε το κόστος της παραγωγής θα αυξηθεί, όποια και αν είναι η κατάσταση της ζήτησης στην οικονομία της χώρας. Οι μαζικές αυξήσεις στην τιμή του πετρελαίου στη δεκαετία του 1970 έδειξαν πως οι τιμές στις χώρες της δύσης μπορούν να ανεβαίνουν από την αύξηση του κόστους που είναι πέρα από τον έλεγχο της κυβέρνησης. Το ίδιο μπορεί να συμβεί από αυξήσεις των εμμέσων φόρων, όπως ο ΦΠΑ και από τις αυξήσεις των εισαγόμενων είτε λόγω υψηλότερων τιμολογίων είτε λόγω πτώσης της συναλλαγματικής ισοτιμίας του νομίσματος της χώρας (εισαγόμενος πληθωρισμός).

Εκείνοι που υποστηρίζουν τη θεωρία αύξησης του κόστους συνήθως υποστηρίζουν ότι η κύρια αιτία της ανόδου των τιμών είναι η αύξηση του κόστους εργασίας. Οι μισθοί είναι το μεγαλύτερο μεμονωμένο στοιχείο στο συνολικό

κόστος. Όταν οι μισθοί αυξάνονται ταχύτερα από την παραγωγικότητα, το κόστος εργασίας θα αυξηθεί και έτσι και οι τιμές. Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις έχουν δείξει ότι μπορούν να ανεβάζουν τους μισθούς, ακόμη και όταν υπάρχει ένα αρκετά υψηλό επίπεδο της ανεργίας. Κατ' εξοχήν δε αυτό συμβαίνει στο δημόσιο, όπου οι υπουργοί δεν έχουν πολλούς λόγους να αντισταθούν στις αυξήσεις που θα τους δώσουν ψήφους, ενώ το κόστος δεν θα βγει από την τσέπη τους. Μόνο αν το υπόλοιπο κοινό αντιδρά διότι αντιλαμβάνεται ότι θα υποστούν και αυτοί τον επερχόμενο πληθωρισμό θα μπορούσαν να υποχρεωθούν να αντισταθούν. Αυτό συμβαίνει σε κάποιες ανεπτυγμένες χώρες με υψηλό επίπεδο πολιτικού πολιτισμού και αντίληψης των πολιτών.

3) Ο πληθωρισμός και η προσφορά χρήματος

Είναι ένα κοινό λάθος να συγχέουμε το ποσό των δαπανών στην οικονομία με την ποσότητα του χρήματος στην οικονομία. Είναι λάθος, διότι, κατά τη διάρκεια μιας χρονικής περιόδου, μια μονάδα του χρήματος μπορεί να αλλάξει χέρια πολλές φορές. Με άλλα λόγια, μπορεί να ξοδευτεί αρκετές φορές. Αν ένα νόμισμα του 1€ αλλάξει χέρια τέσσερις φορές, το ποσό των δαπανών θα είναι 4€, αλλά το ποσό των χρημάτων θα παραμείνει μόνο 1€. Πρόκειται για το ποσό των δαπανών το οποίο είναι πιθανό να επηρεάσει τις τιμές, και αυτό εξαρτάται από:

- τη συνολική προσφορά χρήματος, και
- το ρυθμό με τον οποίο τα χρήματα αλλάζει χέρια (δηλαδή την ταχύτητα κυκλοφορίας).

Πολλοί οικονομολόγοι - γνωστοί ως μονεταριστές - υποστηρίζουν ότι η αύξηση της προσφοράς χρήματος προκαλεί αύξηση στις συνολικές δαπάνες διότι ο ρυθμός με τον οποίο τα χρήματα αλλάζουν χέρια είναι αρκετά σταθερός. Πιστεύουν ότι ο πληθωρισμός λαμβάνει χώρα όταν η κυβέρνηση επιτρέπει τη προσφορά χρήματος να αυξάνεται με ταχύτερο ρυθμό από ό,τι η παροχή αγαθών και υπηρεσιών. Με άλλα λόγια, λένε ότι ο πληθωρισμός οφείλεται στην υπερβολική ζήτηση η οποία προκαλείται επιτρέποντας την προσφορά του χρήματος να αυξάνεται πάρα πολύ γρήγορα.

14.5 Οι πολιτικές για την αντιμετώπιση του πληθωρισμού

1) Μείωση της ζήτησης

Όταν η κυβέρνηση πιστέψει ότι ο πληθωρισμός προκαλείται από την υπερβολική ζήτηση, θα χρησιμοποιήσει κατά πάσα πιθανότητα ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα μέτρα:

- *Τη δημοσιονομική πολιτική:* την αύξηση των φόρων και τη μείωση των κρατικών δαπανών,
- *Νομισματική πολιτική:* θέτοντας περιορισμούς στον τραπεζικό δανεισμό και την αύξηση του επιτοκίου βάσης - τα μέτρα αυτά θα επιβραδύνουν την αύξηση της προσφοράς χρήματος,
- *Περιορισμούς στη Χρηματοδοτική μίσθωση (leasing.* Όπως αύξηση της προκαταβολής και τη μείωση των προθεσμιών αποπληρωμής.

Τα μέτρα αυτά θα μειώσουν τη ζήτηση μέσω της μείωσης των διαθέσιμων εισοδημάτων των ανθρώπων και των εταιρειών, μειώνοντας την ικανότητά τους να δανειστούν, και καθιστώντας ακριβότερο δανεισμό.

2) Αύξηση της προσφοράς

Ένας τρόπος για να ξεπεραστεί το πρόβλημα της υπερβάλλουσας ζήτησης θα πρέπει να είναι η αύξηση της προσφοράς αγαθών και υπηρεσιών. Αυτό μπορεί να είναι δύσκολο βραχυπρόθεσμα, αλλά η κυβέρνηση θα μπορούσε να βοηθήσει με διάφορους τρόπους:

- Με τη βελτίωση της εκπαίδευσης και επιμόρφωσης του εργατικού δυναμικού ώστε να κάνει τους εργαζόμενους πιο κινητικούς,
- Με την παροχή επιχορηγήσεων για την ενθάρρυνση των επενδύσεων σε νεώτερο εξοπλισμό,
- Με την προώθηση της οριζόντιας ολοκλήρωσης που θα οδηγήσει σε οικονομίες κλίμακος, και
- Με την πραγματοποίηση βελτιώσεων στον τομέα των οδικών και σιδηροδρομικών δικτύων.

3) Εισοδηματικές πολιτικές

Η εισοδηματική πολιτική είναι μια προσπάθεια για την αντιμετώπιση του πληθωρισμού με την επιβράδυνση του ρυθμού με τον οποίο αυξάνεται το κόστος της παραγωγής. Οι δαπάνες αυτές, να θυμάστε, είναι εισόδημα για τους συντελεστές της παραγωγής, δηλαδή οι μισθοί, τόκοι, ενοίκια και κέρδη. Αν η κυβέρνηση μπορεί να συγκρατήσει το ρυθμό αύξησης των εισοδημάτων αυτών, θα έχει πτωτική επίδραση στον πληθωρισμό. Αυτό διότι αν τα εισοδήματα δεν αυξάνονται, ή εάν αυξηθούν πολύ πιο αργά από ό,τι στο παρελθόν, υπάρχει πολύ λιγότερος κίνδυνος της υπερβολικής ζήτησης που προκαλεί άνοδο των τιμών. Δεδομένου ότι η ώθηση κόστους στον πληθωρισμό φαίνεται να οφείλεται κυρίως στην αύξηση των μισθών *ταχύτερα* από την παραγωγικότητα, οι εισοδηματικές πολιτικές τείνουν να επικεντρώνονται στους μισθούς. Ας σημειωθεί εν παρόδω ότι η αύξηση των μισθών κατά το ποσό αύξησης της παραγωγικότητας είναι απολύτως ορθή, δεδομένου ότι είναι ο κεντρικός τρόπος διάχυσης των ωφελειών της παραγωγικότητας στην κοινωνία, αυτό που οδηγεί σε πληθωριστικά αποτελέσματα είναι η αύξηση *πάνω* από την βελτίωση της παραγωγικότητας. Αυτή η πολιτική σε συνδυασμό με την αδυναμία υποτίμησης λόγω ευρώ, έφερε στη χώρα μας την απώλεια ανταγωνιστικότητας, την κατάρρευση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, την μόνιμα υψηλή ανεργία και τελικά την χρεοκοπία του 2012 - υπό μορφή ελεγχόμενου κουρέματος).

Κεφάλαιο 15

Διεθνείς οικονομικές σχέσεις

15.1 Σημασία των διεθνών Οικονομικών σχέσεων

Το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, στο οποίο ζούμε σήμερα χαρακτηρίζεται από σημαντικές αλληλεξαρτήσεις. Γύρω από δύο κυρίως συνιστώσες, το διεθνές εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, (το οποίο διευρύνεται συνεχώς μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο), και την παγκόσμια ολοκλήρωση των χρηματοπιστωτικών αγορών. Οι επιχειρήσεις πλέον παρακολουθούν τις τάσεις τόσο της εγχώριας όσο και της διεθνούς αγοράς ώστε να παράγουν τα κατάλληλα αγαθά και υπηρεσίες. Παράλληλα, η παραγωγικότητα παρουσιάζει σημαντική αύξηση, αφού η επέκταση του διεθνούς εμπορίου επιτρέπει στις οικονομίες να ειδικευτούν στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών που ταιριάζουν στους ανθρώπινους και φυσικούς πόρους κάθε χώρας. Ωστόσο, η επέκταση αυτή υποδηλώνει και την ολοένα αυξανόμενη εξάρτηση των εθνικών οικονομιών από τις εξελίξεις στις υπόλοιπες χώρες.

Σε ό,τι αφορά στην ολοκλήρωση των παγκόσμιων χρηματοπιστωτικών αγορών, αυτή οδηγεί σε αύξηση την παγκόσμια παραγωγικότητα, όπως συμβαίνει και στην περίπτωση ενός ολοκληρωμένου παγκόσμιου συστήματος εμπορίου, καθώς επιτρέπει στις αποταμιεύσεις να κατευθύνονται στις χρήσεις με την υψηλότερη απόδοση ανεξάρτητα από τον τόπο διαμονής των αποταμιευτών και επενδυτών. Σε μία παγκόσμια αγορά, η οποία διακρίνεται από τη συνύπαρξη εθνικών νομισμάτων, η ικανοποιητική διακίνηση αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων μεταξύ των χωρών είναι δυνατή μόνο στο βαθμό που η μετατροπή των εγχώριων νομισμάτων σε συνάλλαγμα και, αντίστροφα, του συναλλάγματος σε εγχώριο νόμισμα γίνεται εύκολα και κατά το δυνατό με το χαμηλότερο κόστος.

Ως συνάλλαγμα ορίζονται οι απαιτήσεις που είναι εκφρασμένες σε ξένο νόμισμα και είναι πληρωτέες σε αλλοδαπές χώρες. Οι απαιτήσεις αυτές μπορεί να έχουν τη μορφή καταθέσεων όψεως σε ξένες τράπεζες, συναλλαγματικών ή επιταγών. Η μετατροπή του εγχώριου νομίσματος σε συνάλλαγμα, και αντίστροφα, λαμβάνει χώρα στην αγορά συναλλάγματος (foreign Exchange-Forex). Το ρόλο του μεσολαβητή μεταξύ προσφοράς και ζήτησης στην αγορά αυτή διαδραματίζουν σήμερα κυρίως οι εμπορικές τράπεζες, καθώς με το δίκτυο των καταστημάτων τους, αλλά και την αξιοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας επικοινωνίας και πληροφόρησης, έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν υπηρεσίες σε πολλές χώρες ταυτόχρονα και κατά τη διάρκεια ολόκληρης της ημερήσιας λειτουργίας τους.

Η αγορά συναλλάγματος παρουσιάζει περισσότερο από κάθε άλλη αγορά χαρακτηριστικά γνωρίσματα της τέλει αγοράς, διότι το προσφερόμενο και ζητούμενο συνάλλαγμα είναι ένα ποιοτικά απόλυτα ομοιογενές αγαθό. Το γεγονός αυτό αποκλείει την εμφάνιση προτιμήσεων υπέρ κάποιων αγορών,

πωλητών ή αγοραστών για προσωπικούς, εθνικούς ή άλλους λόγους.

Καθώς τόσο στο χώρο της προσφοράς, όσο και στο χώρο της ζήτησης δραστηριοποιούνται πολλές οικονομικές μονάδες, ισχύει ότι η αγορά συναλλάγματος είναι πολυπωλιακή. Από το συνδυασμό των παραπάνω χαρακτηριστικών της αγοράς συναλλάγματος, προκύπτει ότι έχει ίσως περισσότερο από κάθε άλλη αγορά τα χαρακτηριστικά του τέλειου πολυπωλίου ή του τέλειου ανταγωνισμού. «Οι τιμές που διαμορφώνονται στην αγορά συναλλάγματος ονομάζονται συναλλαγματικές ισοτιμίες και δείχνουν τη σχέση με την οποία ανταλλάσσονται δύο νομίσματα».

15.2 Το Διεθνές εμπόριο

Το διεθνές εμπόριο αποτελεί, παραδοσιακά, τη βάση της παγκόσμιας οικονομίας και τον παράγοντα που προσδίδει υπόσταση και προσδιορίζει μία σειρά από άλλες παραμέτρους της, ενώ ο προστατευτισμός και η φιλελευθεροποίηση του διεθνούς εμπορίου αποτελούν κεντρικό ζήτημα των διεθνών οικονομικών σχέσεων μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Μέχρι πρόσφατα, η αντίληψη και οργάνωση του διεθνούς εμπορίου υπήρξε εθνοκεντρική, παρά τις πολύ ουσιαστικές διαρθρωτικές αλλαγές που επέφερε η εμφάνιση των πολυεθνικών εταιρειών στη δεκαετία του 1960 και έπειτα και η ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου μεταξύ εταιριών χωρίς άλλη μεσολάβηση (πλην της ρυθμιστικής όπως και στο εσωτερικό εμπόριο) των κρατών.

Διέπεται από την αρχή της συμπληρωματικότητας και την αρχή του ανταγωνισμού. Η πρώτη αρχή βασίζεται στη διαφορά των φυσικών πόρων ή των συντελεστών παραγωγής, ενώ η δεύτερη στην επίτευξη καλύτερων όρων παραγωγής, καθώς και στην κατάκτηση μεγαλύτερων αγορών. Η δεοντολογία της θεωρίας του διεθνούς εμπορίου, η οποία έκανε την εμφάνισή της και αναπτύσσεται από το 18^ο αιώνα, αποτελείται από την εξειδίκευση της παραγωγής και τη φιλελευθεροποίηση. Ο προστατευτισμός στο διεθνές εμπόριο ασκείται με δασμολογικά και μη δασμολογικά μέσα, διαφανή και αδιαφανή. Σημαντική μορφή προστατευτισμού αποτελούν οι στρατηγικές καθορισμού των συναλλαγματικών ισοτιμιών.

Η φιλελευθεροποίηση του εμπορίου προωθήθηκε σημαντικά μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο μέσα από τις συμφωνίες της GATT (General Agreement on Trade and Tariffs) και, αργότερα, της Παγκόσμιας Οργάνωσης Εμπορίου (WTO). Το παγκόσμιο εμπόριο αναπτύχθηκε ραγδαία μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και η ηγεμονία των ΗΠΑ, έχοντας σημαντική κυριαρχία στην παγκόσμια οικονομία, ώθησε σε συνεχή φιλελευθεροποίηση το διεθνές εμπόριο και προώθησε την ανάπτυξη ενός θεσμικού πλαισίου που ξεκίνησε με τις Συμφωνίες του Bretton Woods το 1944 και συνεχίστηκε με τις Συμφωνίες της GATT το 1947. Ωστόσο, η αντίδραση των μη αναπτυγμένων χωρών ήταν έντονη, καθώς θεωρούσαν ότι η φιλελευθεροποίηση του εμπορίου θα διαιώνιζε την εξάρτηση και υπανάπτυξή τους και θα εξυπηρετούσε τα συμφέροντα και τις επιδιώξεις των αναπτυγμένων χωρών. Έπειτα από μία δεκαετία πολύ χαμηλών ρυθμών ανάπτυξης, μεταξύ 1975 και 1985, το παγκόσμιο εμπόριο σημείωσε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης από το 1986, παρουσιάζοντας ακόμα

μεγαλύτερη αύξηση από το 1990 κι έπειτα, ενώ κατά τις δεκαετίες 1980 και 1990 αναδείχθηκε και παγιώθηκε ο ρόλος της Ασίας στο διεθνές εμπόριο και κατ' επέκταση στην παγκόσμια οικονομία με σημαντικότερο ορόσημο την είσοδο της Κίνας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (World Trade Organisation) που πλημμύρισε την αγορά με φθηνά προϊόντα.

Οι βασικότερες μεταβολές που συντελέστηκαν τα τελευταία χρόνια ήταν η απώλεια της εθνοκεντρικής οργάνωσης του εμπορίου, η ανάδειξη οικονομικών υποκειμένων που οργανώνονται και ενεργούν υπερεθνικά και η παγκόσμια οργάνωση της αγοράς. Σήμερα, το κράτος δεν αποτελεί πλέον τη βασική μονάδα του διεθνούς εμπορίου, ενώ το Διαδίκτυο καθίσταται ολοένα περισσότερο κυρίαρχο στοιχείο και βάση αυτής της οργάνωσης και της παγκοσμιοποίησης γενικότερα.

Πέρα από τη συρρίκνωση και αποδυνάμωση του πρωτογενούς τομέα, τη σημαντική διαφοροποίηση του δευτερογενούς τομέα, τη ραγδαία ανάπτυξη του τομέα των υπηρεσιών και την έκρηξη της χρηματοοικονομικής δραστηριότητας, η εισβολή της πληροφορίας είναι το στοιχείο που κυρίως χαρακτηρίζει και προσδιορίζει την οικονομία και το παγκόσμιο εμπόριο στις μέρες μας. Σήμερα, το εμπόριο αποτελεί κεντρική οικονομική δραστηριότητα και κεντρικό ζήτημα της παγκόσμιας πολιτικής. Κλείνοντας αξίζει να τονίσουμε ότι το εμπόριο υπήρξε ιστορικά τρόπος διάδοσης επινοήσεων (π.χ. τροχός, γραφή), φέρνοντας τους ανθρώπινους πολιτισμούς κοντά με αρχικό κοντόφθαλμο κίνητρο το κέρδος από αρμπιτράζ (διαφορά τιμής του ιδίου αγαθού σε διαφορετικές αγορές) που την ίδια ώρα ηθελημένα ή αθέλητα προήγε την ανταλλαγή ιδεών, μεθόδων και αξιών προάγοντας τον ανθρώπινο πολιτισμό που άνθισε αρχικά σε περιοχές με έντονες ανταλλαγές (Μεσόγειος, πλωτοί ποταμοί, εξερευνήσεις με κίνητρο το εμπόριο μπαχαρικών κτλ).

15.3 Ισοζύγιο πληρωμών

Το ισοζύγιο εξωτερικών πληρωμών αναφέρεται σε έναν ειδικό λογαριασμό στον οποίο καταγράφονται το ύψος και η εξελικτική πορεία όλων των οικονομικών συναλλαγών που διατηρεί μια χώρα με άλλες χώρες του κόσμου. Σε αυτό το ισοζύγιο καταγράφεται η εισροή και εκροή κεφαλαίων (εισπράξεων και πληρωμών σε συνάλλαγμα) από και προς την εν λόγω χώρα κατά τη διάρκεια ενός έτους. Για αυτό το λόγο χρησιμοποιείται και ως δείκτης της ζήτησης και προσφοράς του νομίσματος της χώρας. Το ισοζύγιο πληρωμών έχει ιδιαίτερη σημασία για την οικονομία μιας χώρας καθώς κάθε μια συναλλαγή που αυτό περιλαμβάνει επηρεάζει τη διαμόρφωση μεγεθών όπως του εθνικού εισοδήματος και της εθνικής δαπάνης ενώ παράλληλα απεικονίζει τη διεθνή οικονομική θέση της συγκεκριμένης χώρας.

Προσοχή στο ότι δεν αφορά μόνο τον δημόσιο τομέα με τα οικονομικά του οποίου ασχοληθήκαμε προηγουμένως, αλλά όλης της εθνικής οικονομίας. Είναι ένας δείκτης εξαιρετικής σπουδαιότητας αφού ακτινογραφεί την οικονομική κατάσταση της χώρας. Ένα ελλειμματικό ισοζύγιο (όπως αυτό της Ελλάδος τις τελευταίες δεκαετίες δείχνει το πρόβλημα που έχει η χώρα καθώς δείχνει την παραγωγική αδυναμία της χώρας η οποία φτωχαίνει συνεχώς κατά το ποσό του ελλείμματος του ισοζυγίου που αντιπροσωπεύει χρήματα που φεύγουν από την χώρα κάθε

χρόνο. Το ισοζύγιο της Ελλάδος δημοσιεύεται από την Τράπεζα της Ελλάδος στον ιστότοπο:

<http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/externalsector/balance/basic.aspx>

Οι βασικές κατηγορίες συναλλαγών που περιέχει το ισοζύγιο πληρωμών είναι αυτές των αγαθών, των υπηρεσιών, των εισοδημάτων, των τρεχουσών μεταβιβάσεων, των μεταβιβάσεων κεφαλαίου και των χρηματοοικονομικών συναλλαγών.

Το άθροισμα των ισοζυγίων (εισπράξεις μείον πληρωμές) των αγαθών, των υπηρεσιών, των εισοδημάτων και των τρεχουσών μεταβιβάσεων είναι ο λογαριασμός του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών, του οποίου το υπόλοιπο εάν είναι θετικό αντανακλά την καθαρή επένδυση της χώρας στο εξωτερικό, ενώ εάν είναι αρνητικό αντανακλά την καθαρή επένδυση στη χώρα από το εξωτερικό. Το απόλυτο μέγεθος του υπολοίπου του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών μαζί με τις μεταβιβάσεις κεφαλαίου πρέπει να ισούται με το απόλυτο μέγεθος του υπολοίπου του ισοζυγίου χρηματοοικονομικών συναλλαγών.

Όταν το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών μαζί με τις μεταβιβάσεις κεφαλαίου είναι ελλειμματικό ή πλεονασματικό, αυτό αντισταθμίζεται πάντοτε από ένα θετικό ή αρνητικό ισοζύγιο χρηματοοικονομικών συναλλαγών και, επομένως, το ισοζύγιο πληρωμών είναι πάντοτε λογιστικά ισοσκελισμένο. Αυτό, όμως, στην πραγματικότητα δεν συμβαίνει διότι η καταγραφή των συναλλαγών του ισοζυγίου πληρωμών δεν είναι, αφενός, πλήρης και, αφετέρου, ακριβής και για τον λόγο αυτόν υπάρχει και ο λογαριασμός 'τακτοποιητέα στοιχεία' με τον οποίο πάντοτε εξισώνονται τα δύο παραπάνω ισοζύγια .

Αναλυτικά στο ισοζύγιο πληρωμών περιλαμβάνονται οι εξής κατηγορίες:

A. Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών

1. Εμπορικό Ισοζύγιο (εξαγωγές καυσίμων, πλοίων, εισπράξεις από πώληση λοιπών εμπορευμάτων/παγίων - εισαγωγές καυσίμων, πλοίων, εισπράξεις από πώληση λοιπών εμπορευμάτων/παγίων)
2. Ισοζύγιο Υπηρεσιών (Εισπράξεις από ταξιδιωτικό, μεταφορές και λοιπές υπηρεσίες - Πληρωμές από ταξιδιωτικό, μεταφορές και λοιπές υπηρεσίες)
3. Ισοζύγιο Εισοδημάτων (Εισπράξεις από αμοιβές, μισθοί, τόκους, μερίσματα, κέρδη - Πληρωμές αμοιβών, μισθών, τόκους μερίσματα, κέρδη)
4. Ισοζύγιο Τρεχουσών Μεταβιβάσεων (Εισπράξεις Γενικής Κυβέρνησης (π.χ. μεταβιβάσεις Ε.Ε.) και Λοιπών Τομέων (π.χ. μεταναστευτικά εμβάσματα) - Πληρωμές Γενικής Κυβέρνησης]

B. Ισοζύγιο Κεφαλαιακών Μεταβιβάσεων. Περιλαμβάνει κεφαλαιακές μεταβιβάσεις (εισπράξεις - πληρωμές) Γενικής Κυβέρνησης και Λοιπών Τομέων.

Γ. Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών

1. Άμεσες Επενδύσεις (Κατοίκων στο εξωτερικό (π.χ. ίδρυση επιχείρησης από Έλληνα υπήκοο στην Αίγυπτο)- Μη κατοίκων στην Ελλάδα (π.χ. ίδρυση νέας επιχείρησης από αλλοδαπό υπήκοο)

2. Επενδύσεις Χαρτοφυλακίου (Απαιτήσεις - Υποχρεώσεις π.χ. αγορά ομολόγων Ε.Δ. από αλλοδαπό υπήκοο = υποχρέωση)
3. Λοιπές Επενδύσεις (Απαιτήσεις - Υποχρεώσεις, όπου εντάσσονται και τα δάνεια της Γενικής Κυβέρνησης)
4. Μεταβολή Συναλλαγματικών Διαθεσίμων (Μείωση - Αύξηση)

Δ. Τακτοποιητέα Στοιχεία (των προηγούμενων κατηγοριών - το άθροισμά τους πρέπει να είναι 0)

15.4 Παρατηρήσεις στο Ισοζύγιο Πληρωμών της Ελλάδος

Αξίζει να επισημανθούν κάποια σημαντικά σημεία από μια πρόχειρη ματιά στο Ισοζύγιο Πληρωμών της Ελλάδος όπως αυτό δίδεται στον ιστότοπο της Τράπεζας της Ελλάδος. Το κύριο χαρακτηριστικό του είναι το μεγάλο άνοιγμα του εμπορικού ισοζυγίου. Οι εξαγωγές εμπορευμάτων καλύπτουν μόνο μικρό μέρος των αντίστοιχων εισαγωγών για πολλά συνεχή έτη. Π.χ. το 2000 το έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο ήταν σχεδόν 22 δις€, ενώ το έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών περιοριζόταν στα 8,37δις € διότι μέρος του ελλείματος καλύπτεται από τις υπηρεσίες και τις μεταβιβάσεις που οφείλονται σε άδηλους πόρους μεταξύ των οποίων σπουδαία θέση για την Ελλάδα έχουν το Ταξιδιωτικό συνάλλαγμα που αποφέρει ο τουρισμός. Για το έτος 2000 σημαντικές ήταν επίσης οι μεταβιβάσεις προς το Δημόσιο που προέρχονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (8.371,5) καλύφθηκε εν μέρει από την εισροή δανειακών κεφαλαίων και εν μέρει με μείωση των συναλλαγματικών διαθεσίμων. Είναι φανερό ότι αυτή η κατάσταση δεν ήταν διατηρήσιμη και όντως αυτό συνέβη τελικά. Με την εκδήλωση της αναπόφευκτης κρίσης (που φυσικά συνέβη όταν και η υπόλοιπη υφήλιος είχε προβλήματα που έκαναν τους κατόχους ομολόγων να αρχίσουν να απομακρύνονται από κάθε επικίνδυνο χρεόγραφο που πριν τους δελιάζε με την υψηλότερη απόδοσή του) και την λήψη περιοριστικών μέτρων, το έλλειμμα έχει αρχίσει να περιορίζεται ραγδαία τα τελευταία χρόνια 2009-2012 πράγμα που οφείλεται στην μείωση των εισοδημάτων (μισθοί συντάξεις) που κατευθύνοντο σε εισαγωγές, καθώς και στην αύξηση του κόστους των εισαγωγών λόγω επιδείνωσης των όρων (μη χορήγηση πιστώσεων, απαίτηση προκαταβολής της αξίας εισαγωγών, έλλειψη τραπεζικών εγγυήσεων κτλ) που αύξησαν το κόστος των εισαγωγών.

Φαίνεται ότι αναπόφευκτα θα προκύψει μια πιο διατηρήσιμη κατάσταση (αν και με μεγάλο ανθρώπινο κόστος φυσικά). Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η μοιραία εκδήλωση του προβλήματος όταν υπήρχε γενικότερη κρίση, κάνει πιο δυσδιάκριτο στο κοινό τον ρόλο των εξωγενών έναντι των ενδογενών παραγόντων, αφού ελλείψει των πρώτων η κρίση θα εκδηλωνόταν ίσως αργότερα και θα είχε ευκολότερη αντιμετώπιση σαν μεμονωμένο γεγονός. Ωστόσο αυτό είναι το κύριο χαρακτηριστικό των κρίσεων, ότι δημιουργούν κλίμα πανικού και επανεξέτασης κάθε μισο-κρυμμένου προβλήματος που αντιμετωπιζόταν πιο αδιάφορα πριν την κρίση. Η κρίση αλλάζει την οπτική θεώρηση κάθε οικονομικού στοιχείου μεταδίδοντας κλίμα πανικού.

15.5 Συναλλαγματικές Ισοτιμίες

Το ζήτημα των συναλλαγματικών ισοτιμιών παίζει σπουδαίο ρόλο στην ομαλή εξέλιξη του διεθνούς εμπορίου καθόσον η σταθερότητα των ισοτιμιών επιτρέπει

στους συναλλασσομένους να μπορούν να δράσουν με λιγότερες αβεβαιότητες και να κλείνουν εμπορικές συμφωνίες που δεν θα ανατρέπονται από συναλλαγματικές διακυμάνσεις που θα οδηγούν σε αναπάντεχες ζημιές (ή και κέρδη τα οποία όμως σαν απρόβλεπτο αποτέλεσμα συναλλαγματικών ανατροπών δεν βοηθούν στο εμπόριο καθόσον το μετατρέπουν σε λοταρία).

Έτσι ιστορικά τα νομίσματα είχαν σαν βάση τον χρυσό που είχε καθιερωθεί σαν *de facto* σύστημα καθορισμού των ισοτιμιών (κανόνας του χρυσού). Σύμφωνα με αυτό το σύστημα κάθε χώρα καθόρισε μια συγκεκριμένη ισοτιμία του εθνικού της νομίσματος με τον χρυσό. Το σύστημα αυτό ίσχυσε από την αρχή του 20ου αιώνα έως και τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο οπότε και σταδιακά εγκαταλείφτηκε από τις χώρες που το ακολουθούσαν έως τότε. Μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο και κυρίως από το 1920 έως το 1935 υπήρξε μια διεθνής προσπάθεια για την επαναφορά του συστήματος του κανόνα του χρυσού με πολλά προβλήματα και πολλές δυσλειτουργίες.

Η διάσκεψη του Bretton Woods

Οι δυσλειτουργίες του κανόνα του χρυσού επιδεινώθηκαν κατά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, και η ανθρωπότητα γνώρισε μια περίοδο μεγάλης νομισματικής αστάθειας με υπερπληθωριστικές τάσεις και συνεπακόλουθο συχνές και μεγάλες μεταβολές στις συναλλαγματικές ισοτιμίες. Έτσι πριν τελειώσει ο πόλεμος, από την 1 έως τις 22 Ιουλίου του 1944, οργανώθηκε από τις 44 συμμαχικές χώρες στο Μπρέττον Γουντς (αγγλ: Bretton Woods - ένα ορεινό θέρετρο στο Νιου Χάμσαϊρ των ΗΠΑ), η ομώνυμη Νομισματική και Χρηματοοικονομική Διάσκεψη. Εκεί αποφασίστηκε η δημιουργία του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), της Παγκόσμιας Τράπεζας, της GATT καθώς και η υιοθέτηση του συστήματος σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών που έγινε γνωστό ως το σύστημα του Μπρέττον Γουντς και το οποίο προσδιόριζε σταθερές ισοτιμίες μεταξύ των νομισμάτων των χωρών που συμμετείχαν σε αυτό. Το Σύστημα σταθερών ισοτιμιών του Μπρέττον Γουντς ίσχυσε έως και το 1971, οπότε ο Πρόεδρος Νίξον εξήγγειλε την εγκατάληψη της σταθερής ισοτιμίας των 35 δολαρίων προς 1 ουγκιά χρυσού. Αυτό έγινε αφού οι κυβερνήσεις της Γαλλίας και της Βρετανίας ζήτησαν την αγορά μεγάλων ποσοτήτων χρυσού από τις ΗΠΑ έναντι δολαρίων που κατείχαν, αντιδρώντας στην κυκλοφορία μεγάλου αριθμού δολαρίων από την κυβέρνηση των ΗΠΑ.

Το σύστημα του Bretton Woods

Σύμφωνα με το σύστημα Μπρέττον Γουντς κάθε χώρα που συμμετείχε δεσμευόταν να ασκήσει τέτοια νομισματική πολιτική που να διατηρεί την συναλλαγματική της ισοτιμία σταθερή σε μια καθορισμένη τιμή, με μέγιστη απόκλιση ένα τοις εκατό, σε σχέση με τον χρυσό. Σκοπός της δημιουργίας αυτού του συστήματος ήταν η ύπαρξη ενός ομαλού και προβλέψιμου διεθνούς κλίματος συναλλαγών ανάμεσα στις συμμετέχουσες χώρες, που θα διευκόλυνε το διεθνές εμπόριο αίροντας τους συναλλαγματικούς κινδύνους από τις συναλλαγές, μέσω των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών. Το σύστημα αυτό διέφερε από το κλασικό σύστημα του κανόνα του χρυσού των αρχών του 20ου αιώνα στο ότι οι ισοτιμίες των νομισμάτων των χωρών που συμμετείχαν ήταν σταθερές μεν σε σχέση με τον χρυσό, δεν ήταν όμως τα νομίσματα τους απ' ευθείας μετατρέψιμα

σε χρυσό. Μετατρεψιμότητα σε χρυσό διατηρούσε μόνο το αμερικάνικο δολάριο στην τιμή των 35 δολαρίων ανά ουγκιά χρυσού. Οι υπόλοιπες χώρες καθόριζαν τις ισοτιμίες τους σε σχέση με τον χρυσό μόνο έμμεσα καθώς υπολόγιζαν την σχέση εθνικού νομίσματος ανά ουγκιά χρυσού που επιθυμούσαν και όριζαν αντίστοιχα την ισοτιμία τους με το δολάριο. Το δολάριο έτσι έγινε «παρεμβατικό νόμισμα» για την διατήρηση των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Επιτρέποντο μικρές μόνο αποκλίσεις της τάξης του 1% από την κεντρική-ορισμένη ισοτιμία. Για να επιτευχθεί η σταθερότητα αυτή, οι χώρες αναλάμβαναν να αγοράσουν ή να πουλήσουν την απαραίτητη ποσότητα σε χρυσό ή σε συνάλλαγμα ώστε να βρίσκεται η ισοτιμία τους μέσα στα στενά όρια του +/- 1% από τις κεντρικές ισοτιμίες.

Ακόμα, σύμφωνα με το σύστημα αυτό οι επί μέρους χώρες μπορούσαν, αν υπήρχε σχετική νομισματική αναγκαιότητα, να προχωρήσουν σε υποτίμηση του εθνικού τους νομίσματος έως και 10% χωρίς την άδεια αλλά με την επίβλεψη του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Αν υπήρχε αναγκαιότητα για υποτίμηση μεγαλύτερη του 10% τότε έπρεπε να υπάρχει σχετική έγκριση από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

Αποτελέσματα και επιπτώσεις

Το νέο αυτό σύστημα καθορισμού των συναλλαγματικών ισοτιμιών κατά την επόμενη δεκαετία του 1950 άρχισε να φέρνει τα αναμενόμενα αποτελέσματα με την μορφή της μεγάλης επέκτασης του διεθνούς εμπορίου, της οικονομικής ανάπτυξης και των επενδύσεων. Ωστόσο, σύντομα οι ΗΠΑ άρχισαν να εμφανίζουν σοβαρά ελλείμματα στο ισοζύγιο πληρωμών τους δημιουργώντας ένα αίσθημα νευρικότητας και έρπουσας ανησυχίας στις υπόλοιπες χώρες, διότι το συνεχόμενα ελλειμματικό ισοζύγιο πληρωμών σήμαινε ότι όλο και μεγαλύτερη ποσότητα συναλλαγματικών αποθεμάτων των ΗΠΑ και χρυσού έφευγαν προς το εξωτερικό. Τα ελλείμματα αυτά καθώς συντηρούνταν επί σειρά ετών άρχισαν να δημιουργούν αμφιβολίες στις διεθνείς χρηματαγορές για την δυνατότητα που είχαν οι ΗΠΑ να είναι σε θέση να μετατρέπουν το δολάριο σε χρυσό.

Η εγκατάλειψη του συστήματος

Η ανελαστικότητα των τιμών στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και η γενικότερη αστάθεια στην διεθνή πολιτική και οικονομική σκηνή προκάλεσαν διαδοχικές υποτιμήσεις και ανατιμήσεις των ισχυρών νομισμάτων πράγμα που οδήγησε σε αβεβαιότητα και την ανάγκη λήψης νομισματικών μέτρων από τις ΗΠΑ για την στήριξη του δολαρίου. Τα μέτρα αυτά όμως δεν απέδωσαν καθώς τόσο το ελλειμματικό ισοζύγιο των ΗΠΑ όσο και το κλίμα της διεθνούς αβεβαιότητας συνέχισαν να συντηρούνται στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα. Τελικά η Γαλλία πρώτη ζήτησε την μετατροπή δισεκατομμυρίων δολαρίων που κατείχε σε χρυσό και μάλιστα έστειλε αντιπορτοπλικό για να προστατεύει την τεράστια αυτή χρηματαποστολή. Ακολούθησε και η Μ. Βρετανία με παρόμοιο αίτημα αναγκάζοντας τον πρόεδρο Ρίτσαρντ Νίξον να ανακοινώσει το 1971 ότι οι ΗΠΑ εγκαταλείπουν την μετατρεψιμότητα του δολαρίου σε χρυσό και μαζί μ' αυτήν το σύστημα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών του Bretton Woods. Έτσι αρχίζει η νεότερη εποχή των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών.